

s/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2022/09.2022/broshura_UA.pdf [in Ukrainian].

11. Poplavska, O.A. (2013). Dystantsiynе navchannya yak prohresyivna forma pidhotovky maybutnikh ekonomistiv [Distance learning as a progressive form of training future economists]. *Updating the content, forms and methods of education and upbringing in educational institutions*. Issue 7. pp. 134–137. [in Ukrainian].

12. Postanova Kabinete Ministriv Ukrainy vid 30 hrudnia 2022 r. 1490 “Kontseptsia transformatsii systemy viiskovoi osvity”. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 30, 2022 No. 1490 “Concept of transformation of the military education system”]. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/kp221490?an=28> [in Ukrainian].

13. Ryzhikov, V.S. & Kravchenko, O.I. (2017). Modeliuvannya praktyky vykorystannia systemnoho pidkhodu v pobudovi profesiinoi pidhotovky u VVNZ Ukrainy [Modeling of the practice of using a system approach in the construction of professional training in higher educational institutions of Ukraine]. *Collection of scientific works of the Military Institute of Taras Shevchenko Kyiv National University*. No. 58. pp. 166–173. [in Ukrainian].

14. Soroka, O.V. (2019). Upravlinska kompetentnist menedzheriv sotsiokulturnoi diialnosti [Managerial competence

of managers of socio-cultural activities]. *Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: Pedagogy*. (2). pp. 78–84. [in Ukrainian].

15. Balendr, A.V. (2018). Designing professionally oriented training courses for border guards in accordance with the sectoral qualifications framework based on the virtual classroom platform. *Information Technologies and Learning Tools*, 63 (1), pp. 68–80. [in English].

16. Balendr, A.V., Korolov, V.O., Adamchuk, O.V., Iakymchuk, A.V., Sinkevych, S.V. & Bloschynskiy, I.H. (2019). Border guards’ distance learning development in the European Union countries. *Information technologies and teaching aids*, (71, No. 3), pp. 305–319. [in English].

17. Shumovetska, S., Didenko, O., Boreichuk, D., Balendr, A. & Snitsa, T. (2021). Pedagogical Conditions of Organizational Culture Formation of Future Border Guard Officers. *Postmodern Openings*, 12 (1Sup1), pp. 90–112. [in English].

18. Soroka, O., Kalaur, S. & Balendr, A. (2019). Monitoring of Corporate Culture Formation of Specialists of Social Institutions. *Postmodern Openings/Deschideri Postmoderne*, 11. Available at: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/trem/article/view/1470/pdf> [in English].

Стаття надійшла до редакції 30.12.2022

УДК 37.011.3-051:74]615.9.923.2

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.273192>

Ольга Стрелец, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто проблеми саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Проаналізовано науково-методичну літературу з питань професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. За результатами аналізу науково-методичної літератури визначено й охарактеризовано методологічні підходи в контексті аксіологічного, суб’єктно-особистісного, креативно-рефлексивного, творчо-діяльнісного підходів.

Ключові слова: професійний саморозвиток; мотиви; майбутній учитель образотворчого мистецтва; науково-методологічні підходи.

Лит. 10.

Olha Strilets, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Artistic Disciplines and Teaching Methods Department of Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav

PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF THE FUTURE FINE ART TEACHERS

The article deals with the problems of self-development of the future fine art teacher. The analysis of scientific-methodical literature on the professional self-development of the future fine art teacher is conducted. It is revealed that the professional self-development future fine art teacher’s is a purposeful, multifaceted, integrative creative process, which consists in the formation of knowledge, skills, development of individual creative thinking, elements of pedagogical and performing techniques, mastering the content of higher education and ensuring a high level of their future professional activity.

In order to study the specifics of the future fine art teacher, it was defined the methodological approaches that are interconnected and facilitate the effectiveness of the future specialists’ professional self-development, namely: axiological (orienting the motivational direction of students to self-development, the weight of which the system of generally human values, the valuable attitude to the fine art compositions), subject-personal (introduces personal experience of students in accordance with the content of studying. Understanding the essence and content of scientific-methodological approaches allowed to find out that the process of the future fine art teacher’s professional self-development is particular in the educational process. It is proved that the professional self-development of the future fine art teacher provides two factors – the mobile application of existing valuable knowledge and skills, modern forms and methods of applying information and communication technologies.

Thus, the introduction of scientific-methodological approaches in the training process of the future fine art teacher's professional self-development involves the effectiveness and quality of an explored phenomenon that influences the creative personality's formation.

Generalizing the above mentioned, it should be claimed that the process of the future fine art teacher's self-development is the basis of higher education functioning and provides perspectives for the development of Ukrainian educational system.

Keywords: professional self-development; motives; future fine art teacher; scientific-methodological approaches.

Постановка проблеми. Новітні тенденції в розвитку суспільства потребують від сучасної вищої школи розроблення напрямів підготовки студентів, зорієнтованих на особистісний розвиток випереджувального характеру, що сприяє формуванню потреби саморозвитку, становлення самостійності, активізації прагнення до самовираження майбутнього вчителя. Модернізація освітнього простору, зокрема мистецької освіти, передбачає удосконалення підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, актуалізує проблему становлення особистості, розкриття її власних можливостей. У сучасних умовах дистанційної освіти основним завданням майбутніх фахівців має бути самостійна робота: набуття знань, умінь, навичок, оволодіння інноваційними способами діяльності.

Процес самовдосконалення майбутнього учителя образотворчого мистецтва триватиме протягом усього творчого життя і професійної діяльності. І мотивом саморозвитку є не тільки бажання глибше пізнавати ідеали мистецтва, а й сформувати у собі і в своїх вихованцях духовні та естетичні почуття, які збагачують душу і наповнюють серце, адже вони є змістовою основою духовно-практичного процесу. І. Прокопенко у праці “Сенс життя – у вічному пошуку” стверджує: “Людина культури – це гуманна особистість. Гуманність – царина моралі, в якій любов до людей передбачає милосердя, чуйність, добро, емпатію, піклування і захист, розуміння цінності й індивідуальності кожної людини... Формування такої особистості передбачає розвиток проблем пізнання й самопізнання, краси, спілкування, творчості, пошуку сенсу життя, щастя, формування ідеалу” [10, 454].

Саморозвиток майбутнього вчителя образотворчого мистецтва впродовж життя дійсно формує духовно багату особистість, яка володіє творчими здібностями, віддана власній справі, розуміє і прагне розкрити сенс свого життя.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття “саморозвиток особистості” є об’єктом дослідження багатьох науковців натрапляємо у галузі педагогіки. Зокрема, цікаві міркування теорії та методики саморозвитку: Л. Виготського, І. Зязюна, В. Лозового, Р. Немова, А. Харгрівса та ін.; особливості підготовки майбутніх педагогів були предметом обсервації – В. Андрущенко, Н. Дем’яненко, О. Лавріненка, О. Отич, О. Шевнюк та ін.; мотив діяльності та поведінки студіювали – Д. Макклелланд, А. Маслоу, О. Орлов, С. Рубінштейн та ін.; філософський аспект особливості естетичного почуття розглядали

Г. Гегель, Л. Левчук, І. Кант, Г. Лессінг, Ж.-Ж. Руссо та ін.; професійні мотиви самоосвіти та саморозвитку висвітлені у працях П. Гальвані, С. Гончаренка, І. Наумченка, Б. Ніан, В. Олійника та ін.

Мета статті – проаналізувати професійний саморозвиток майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Відповідно до поставленої мети визначили такі завдання: 1) з’ясувати стан означеної проблеми в сучасних дослідженнях; 2) визначити науково-методологічні підходи в процесі професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Актуальними питаннями освітнього простору на початку ХХІ ст. залишаються: зорієнтованість навчання і виховання особистості, створення умов для самостійного навчання, культивування внутрішніх стимулів духовного розвитку, творчості, активності, шляхи особистості на самовиховання.

Щоб теоретично обґрунтувати поняття “професійний саморозвиток майбутніх учителів образотворчого мистецтва”, розглянемо сутність базового терміна: “саморозвиток”.

Поняття “саморозвиток” є багатоаспектним за своїм змістом.

За твердженням І. Беха: “Саморозвиток це – самозміна суб’єкта у напрямі свого Я – ідеального, яке виникає під впливом зовнішніх і внутрішніх причин”. І. Кононенко характеризує “саморозвиток, як усвідомлений і керований особистістю процес, в результаті якого відбувається удосконалення фізичних, розумових і моральних потенцій людини, розгортання її індивідуальності; само зміна суб’єкта у напрямі свого Я – ідеального, яке виникає під впливом зовнішніх і внутрішніх причин” [5, 38–143]. Схилиємось до думки Т. Северіна, що “процес саморозвитку є значно ширшим за процес самовдосконалення та реалізується як у свідомо визначених, так і в неусвідомлених формах з метою вироблення чи зміни фізичних або моральних якостей” [6, 125].

Проблему саморозвитку особистості розглядали вчені ще з античності, але предметом пильного аналізу стала переважно у другій половині ХХ ст. Важливою умовою саморозвитку особистості є внутрішня потреба у його здійсненні та самопізнання себе, тому означений процес вважається керованим, регульованим, організованим самою особистістю. Зовнішніми факторами саморозвитку особистості є впливи середовища та цілеспрямоване виховання. Саморозвиток здійснюється у стихійних і усвідомлених формах. У неусвідомлених, стихійних формах

саморозвиток відбувається, коли індивід не ставить за мету змінити себе зусиллями (імітація, стихійна адаптація, гра), в усвідомлених (самовиховання, самоосвіта, самостворення, самовдосконалення) особистість виступає одночасно як суб'єкт цілеспрямованої діяльності, так і об'єкт, який необхідно змінити за допомогою цієї діяльності. Отже, "процес саморозвитку не має меж, як немає меж досконалості людини" [7, 368].

Професійний розвиток і саморозвиток особистості є об'єктом дослідження багатьох психологів та педагогів і визначаються як процес набуття та вдосконалення професійно-особистісних якостей, професійних знань, вмінь та навичок. Питання професійного розвитку та саморозвитку вчителя розглядалися у працях багатьох дослідників і визначається як процес, що передбачає підвищення суб'єктного компонента особистості майбутнього фахівця у процесі його саморозвитку. Порівнюючи поняття "розвиток" і "саморозвиток", можна з певністю сказати, що розвиток проходить поступово під впливом інших людей (батьків, учителів, викладачів тощо) і відбувається на основі досягнення цілей, поставлених іншою особою, а процес саморозвитку здійснюється відповідно до власних задумів, переконань, прагнень і цілей самої особистості.

В. Фрицюк визначає саморозвиток особистості як "цілеспрямовану, систематичну, високоорганізовану й творчу діяльність, процес цілеспрямованої творчої зміни особистістю власних духовно-ціннісних, морально-етичних, діяльнісно-практичних, чуттєвих, інтелектуальних, характерологічних особливостей для найбільш успішного досягнення своїх життєвих цілей і більш ефективного виконання свого людського, соціального призначення". При цьому науковець професійний саморозвиток розуміє як "свідому діяльність людини, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яку визначає її професія" [8, 27].

В. Піддячий стверджує, що "професійний саморозвиток майбутнього педагога – це процес еволюційних та революційних якісних психофізіологічних змін майбутнього педагога, які характеризуються ускладненням, удосконаленням, оновленням структури його професійних якостей через цілеспрямовану самоосвітню та самовиховну діяльність, характерними ознаками якої є автономність, набуття досвіду, спрямованість на себе, другорядність стороннього впливу" [4, 272–281]. Н. Чорна розглядає професійний саморозвиток майбутніх учителів мистецьких спеціальностей як "безперервний, цілеспрямований процес особистісного та професійного зростання, спрямований на підвищення рівня власної професійної компетенції шляхом удосконалення професійно значущих якостей, умінь і навичок та реалізації творчих здібностей відповідно до соціальних

вимог з метою досягнення значних результатів у майбутній професійній діяльності" [9, 14].

Однією з основ професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в умовах вищого освітнього закладу є формування позитивної мотивації навчальної діяльності. З цього приводу науковці зазначають, що наявність суб'єктивної складової (формування внутрішньої мотивації), потреби саморозвитку як фахівця, саморефлексію) впливає на успішність досліджуваного процесу. Так, у теорії Д. Макклелланда, мотивацією професійного саморозвитку майбутнього вчителя визначено такі потреби: досягнення успіху (проявляється у прагненні до більш досконалої навчальної роботи з метою підвищення її ефективності); владі (проявляється в несвідомому прагненні впливати на поведінку інших, брати відповідальність за їхні дії); приналежності (виявляється у несвідомому прагненні до близьких зв'язків і дружніх стосунків із колегами по групі, отриманні від них підтримки); уникненні (проявляється через страх перед невдачею, відверненням, неприйняттям). За свідченням науковця, ці потреби у виникають упродовж життя особистості на основі набутого досвіду. Згідно з дослідженням П. Сірса про мотиви професійного саморозвитку майбутнього вчителя на естетичних засадах, можна окреслити такі внутрішні вимоги: прагнення досягти бажаного рівня професійної майстерності; прагнення викликати до себе увагу; прагнення відчувати зв'язок із групою, у якій навчається чи працює реципієнт (відданість їй); внутрішній інтерес або цікавості; отримання насолоди від праці; уникнення неприємностей та тривоги; авторитаризм; прагнення до суперництва; прагнення до влади; дотримання загальних правил; прагнення до задоволення, веселого настрою; прагнення до дружньої взаємодії; прагнення отримати визнання; самооцінка [3]. М. Бушканець зауважує, що мотивами професійного саморозвитку є: усвідомлення громадського обов'язку; колективістські устремління; задоволення від процесу діяльності; прагнення до захопчень і нагород; прагнення звертати на себе увагу; прагнення керувати; бажання наслідувати інших; прагнення до самовиховання. В. Моргуна розглядає мотиви професійного саморозвитку майбутнього педагога на естетичних засадах як "потребу в праці; потребу в спілкуванні; потребу в грі; потребу в самовдосконаленні" [5, 138–143].

Отже, до основних мотивів процесу саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва можна віднести: поведінку, самооцінку, особливості професійної діяльності, бажання постійно творити, служіння іншим.

Самостійна робота займає важливе місце у фаховій підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва. З цього приводу В. Ковальчук окреслює

комплекс взаємопов'язаних педагогічних умов професійного саморозвитку у процесі підготовки майбутнього фахівця, а саме: 1) орієнтація процесу навчання на формування спрямованості майбутнього спеціаліста на самоактуалізацію та самодетермінацію в майбутній професійній діяльності; 2) збагачення змісту навчання системою понять і концепцій, що орієнтують майбутніх фахівців на рефлексію, самопроекування, самонавчання, самоорганізацію, саморозвиток у сфері професійно значимих якостей особистості [2, 14]. Науковець поділяє процес професійного саморозвитку майбутнього фахівця на три етапи:

I етап передбачає розвиток початкового недиференційованого інтересу до певного виду діяльності, головного для формування професійної мотивації (використання бесід, дискусій, аналізу конкретних ситуацій);

II етап передбачає формування позитивних професійних ціннісних орієнтацій, які дають змогу побудувати у свідомості студента ідеальну модель майбутньої фахової діяльності, яка служить еталоном у професійному саморозвитку;

III етап передбачає активне формування професійних умінь, необхідних для практичної діяльності. Воно здійснюється під час розроблення та реалізації навчальних проєктів у змодельованих та реальних умовах конкретних ситуацій і вимагає від студентів самостійності, ініціативності, творчого підходу, наполегливості тощо [2, 14].

Проаналізувавши науково-методичну літературу з досліджуваного феномену можемо визначити науково-методологічні підходи, а саме:

– *Аксіологічний підхід* передбачає ціннісно-орієнтаційне змістове наповнення форм і методів освітнього процесу на саморозвиток майбутнього учителя образотворчого мистецтва. Означений підхід орієнтує мотиваційну спрямованість студентів до саморозвитку, вагомим підґрунтям якої є система загальнолюдських цінностей, ціннісне ставлення до творів образотворчого мистецтва. Визначений аксіологічний підхід передбачає формування професійних якостей та практичних навичок, що сприяють саморегуляції, самоорганізації, самореалізації й саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

– *Суб'єктно-особистісний підхід*, який забезпечує у майбутнього вчителя образотворчого мистецтва здатність до самостійної інноваційної діяльності. Реалізація такого підходу потребує розроблення комплексної програми професійного саморозвитку, яка забезпечуватиме розвиток творчої особистості як суб'єкта інноваційної діяльності. Впровадження суб'єктно-особистісного підходу в освітній процес передбачає вивчення навчального матеріалу, що дозволяє зводити особистісний досвід студентів у відповідність до змісту навчання і тим самим активувати їх до саморозвитку.

– *Креативно-рефлексивний підхід*, що є провідним у започаткованому дослідженні, спрямовує майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самоконтролю, до самопізнання і самооцінки. Підкреслимо, що рефлексія пов'язана з усвідомленням людини як цілісної особистості, яка розвиває і реалізує власну індивідуальність. Сутнісними ознаками креативно-рефлексивного підходу є самостпостереження, що впливає на свідомість особистості: відтворення у мовленні, думках та бажаннях, інтелектуальних й емоційних почуттях, ставлення особистості до себе і до навколишнього світу, визначає специфіку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до усвідомлення власної діяльності, до саморозвитку в ній.

– *Творчо-діяльнісний підхід* забезпечує здатність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до оволодіння інноваційними формами, методами, до трансформації їх у кожній конкретній педагогічній ситуації. Означений підхід ґрунтується на визначенні творчої діяльності як основної, вирішальної умови саморозвитку особистості і передбачає внутрішні передумови до професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва та пов'язаний з піднесенням пізнавальної активності студентів, їх самостійності в художньо-творчій діяльності, що впливає на емпатійність, гнучкість означеного процесу.

Отже, впровадження науково-методологічних підходів у навчальний процес професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва треба застосовувати ціннісні знання й вміння, сучасні форми і методи, інформаційно-комунікативні технології, що передбачає ефективність і якість досліджуваного феномену, впливаючи на формування творчої особистості.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Узагальнюючи вищесказане можемо стверджувати, що процес професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва є важливою умовою функціонування вищої освіти та надає перспективи розвитку української освітньої системи.

Перспективу подальшого дослідження означеної проблеми вбачаємо у визначенні педагогічних умов у процесі професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Саморозвиток і процес самореалізації особистості. *Методист*. 2015. № 11 (47). С. 18–26.
2. Ковальчук В.А. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 204 с.
3. Кузікова С.Б. Психологія саморозвитку: навч. посібник. Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. Суми: МакДен, 2011. 149 с.
4. Піддячий В.М. Обґрунтування сутності професійного саморозвитку майбутнього педагога. *Проблеми та*

перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. Вип. 43 (47). С. 271–280.

5. Піддячий В.М. Естетичне почуття в контексті стосунків між викладачем та студентом. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2012. Вип. 35. С. 138–143.

6. Северіна Т.М. Ціннісна детермінація особистісного самовдосконалення студентів у навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Державний педагогічний університет П. Тичини. Умань. 2012. 225 с.

7. Сучасний психолого-педагогічний словник / ред. О.І. Шапран. Переяслав-Хмельницький. 2016. 473 с.

8. Фрицюк В. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2017. 40 с.

9. Чорна Н. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2016. 21 с.

10. Я – концепція академіка Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості: зб. наук. праць. Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2014. С. 176.

REFERENCES

1. Bekh, I. (2015). Samorozvytok i protses samorealizatsiyi osobystosti [Self-development and the process of self-realization of the individual]. *Methodist*. No. 11 (47). pp. 18–26. [in Ukrainian].

2. Kovalchuk, V. (2011). Profesiynny samorozvytok maybutnoho fakhivtsya [Professional self-development of the future specialist]. Monograph. Zhytomyr, 204 p. [in Ukrainian].

3. Kuzikova, S. (2011). Psykholohiya samorozvytku [Psychology of self-development: teaching]. Sumy, 149 p. [in Ukrainian].

4. Pidlyachy, V. (2015). Obgruntuvannya sutnosti profesiynoho samorozvytku maybutnoho pedahoha [Justification of

the essence of professional self-development of the future teacher]. *Problems and prospects of the formation of the national humanitarian and technical elite: coll. of science works*. Kharkiv, issue 43 (47). pp. 271–280. [in Ukrainian].

5. Pidlyachy, V. (2012). Estetychne pochuttya v konteksti stosunkiv mizh vykladachem ta studentom [Aesthetic feeling in the context of the relationship between the teacher and the student]. *Scientific journal of the National Ped. Univ. named after M.P. Drahomanova. Series 5, Pedagogical sciences: realities and prospects*. Kyiv, Vol. 35. pp. 138–143. [in Ukrainian].

6. Severina, T. (2012). Tsinnisna determinatsiya osobystisnoho samovdoskonalennya studentiv u navchalno-vykhovnomu protsesi vshchychk pedahohichnykh navchalnykh zakladiv [Valuable determination of personal self-improvement of students in the educational process of higher pedagogical educational institutions]. *Candidate's thesis*. Uman, 225 p. [in Ukrainian].

7. Suchasnyy psykholoho-pedahohichnyy slovnyk [Modern psychological and pedagogical dictionary]. (Ed.), O.I. Shapran. Pereyaslav-Khmelnytskyi. 2016. 473 p. [in Ukrainian].

8. Frytsyuk, V. (2017). Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maybutnikh pedahohiv do bezperervnoho profesiynoho samorozvytku [Theoretical and methodological principles of training future teachers for continuous professional self-development]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Vinnytsia, 40 p. [in Ukrainian].

9. Chorna, N. (2016). Formuvannya hotovnosti do profesiynoho samorozvytku maybutnikh uchyteliv mystetskykh spetsialnostey [Formation of readiness for professional self-development of future teachers of art specialties]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Vinnytsia, 21 p. [in Ukrainian].

10. Ya – kontseptsiya akademika Nelli Nychkalo u vymiri profesiynoho rozvytku osobystost [I am the concept of academician Nellie Nychkalo in the dimension of professional development of the individual]. Coll. of science works National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv, 2014. p. 176. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.01.2023

“Гарна картина рівноцінна гарному вчинку”.

Вінсент Ван Гог
нідерландський художник

“Пишу може передати тільки живопис”.

Гюстав Моро
французький художник

“Науку може всякий вивчити – один з великою, інший з меншою працею. Але від мистецтва отримує кожен стільки, скільки він сам в змозі дати”.

Артур Шопенгауер
німецький філософ

“Будь-яке шире задоволення витонченим є саме по собі джерело моральної краси”.

Костянтин Ушинський
український педагог

